

ДИСКУСІЙНИЙ КЛУБ

УДК 316.422:330.44(477.62)

doi: 10.12958/1817-3772-2020-3(61)-234-245

О. І. Амоша,
академік НАН України,
ORCID 0000-0003-0189-3819,
e-mail: amosha1937@gmail.com,

О. Ф. Новікова,
доктор економічних наук, професор,
ORCID 0000-0002-8263-1054,
e-mail: novikovaof@gmail.com,

Ю. С. Залознава,
член-кореспондент НАН України,
ORCID 0000-0003-3106-1490,
e-mail: zaloznova.iep@gmail.com,

О. В. Панькова,
кандидат соціологічних наук, доцент,
ORCID 0000-0002-2003-8415,
e-mail: pankovaiep@gmail.com,

О. Ю. Касперович,
головний економіст,
ORCID 0000-0003-1169-9681,
e-mail: a_kasp@ukr.net,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ДОНБАСУ: ВІД СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ ДО ВІЗІ МАЙБУТНЬОГО

На сьогодні на державному рівні необхідно визнати Донбас як територію, регіон, що потребує застосування дієвих механізмів та інструментів управління й активної державної політики, зважаючи на долю регіону, його потенціал, ресурси розвитку й ті виклики, ризики та загрози, які є.

Процеси відновлення та розбудови миру у східних регіонах України мають бути включеними в загальний контекст реформування українського суспільства, створення механізмів гармонійної реінтеграції постраждалих територій та їх населення в загальноукраїнський соціально-економічний, політичний і правовий простір. Інформаційна політика держави має бути зорієнтована на консолідацію всередині країни, на розбудову цілісності та єдності, на відновлення миру та соціального діалогу на Сході України, створення відповідних соціокультурних, інформаційних, правових, організаційно-управлінських передумов для відновлення цього діалогу.

Донбас у спектрі новітніх викликів і загроз

Тривалий збройний конфлікт на Сході України обумовив закріплення у населення усієї країни відчуття небезпеки та нестабільності, безвиході та розчарування у результатах діяльності органів державної влади, контактної групи в питаннях мирного вре-

гулювання конфлікту. Найбільш гостро відчувають це мешканці Донецької та Луганської областей.

Поглиблення економічної кризи, руйнівні наслідки збройного конфлікту призвели до того, що Донбас, який нещодавно був серед економічних й виробничих лідерів країни (особливо Донецька область), перетворився на відсталий регіон, що втратив свої високі рейтингові позиції серед областей України за рівнем соціально-економічного розвитку. Рівень ВВП України знизився майже на 10%, порівняно із 2013 роком. Екологічний стан пересягнув критичну безпекову межу і став катастрофічним через зруйновану внаслідок бойових дій промислову і транспортну інфраструктуру, закриття вугільних шахт – з недодержанням вимог безпеки тощо. Це вкрай негативно вплинуло на рівень та якість життя, обумовило поширення бідності, зростання безробіття, соціальної нерівності, соціальної напруженості та протестної активності. Ситуація ускладнюється значною концентрацією ВПО на підконтрольних територіях Донецької і Луганської областей України.

Пандемія COVID-19 та карантинні обмеження спричинили поширення загроз втрати життя та здоров'я, значно обмежили роботу сфери послуг, культури, транспорту, різко скоротили потоки зов-

нішньої та внутрішньої міграції тощо. Такі умови призвели до значного зростання рівня безробіття та загроз втрати доходу; до зниження можливостей нормального життєзабезпечення та ін. В умовах зростання зовнішніх і внутрішніх небезпек, карантинних обмежувальних заходів значно ускладнилося становище населення, що мешкає на тимчасово окупованих територіях Донбасу. Відбулося зростання допандемійних ризиків загроз на фоні виникнення нових (викликаних погіршенням санітарно-епідеміологічного стану) в умовах зниження соціальної захищеності населення, у тому числі працюючого, що обумовило погіршення соціально-психологічного, психічного стану людини. Це – спільні проблеми і для України, і для Донбасу, які необхідно вирішувати об'єднаними зусиллями.

Отже, збройний конфлікт, системна криза, пандемія COVID-19 обумовили посилення ризиків та небезпек, закріплення несприятливого політичного, соціально-економічного, інформаційного, екологічного та соціально-психологічного стану на території Донбасу. Одночасно пандемія активізувала запит на використання цифрових технологій та дистанційних форм зайнятості, надання електронних та цифрових послуг населенню, широке використання інформаційно-комунікативних технологій у сфері освіти, банківської справи, доставки товарів та послуг.

За таких умов важливо системно і потужно діяти одночасно в соціально-економічному, санітарно-епідеміологічному, інформаційному, гуманітарному, екологічному напрямках для спільного вирішення проблем й зміцнення територіальної єдності, міжрегіональної партнерської взаємодії між окремими областями та конкретними районами і містами Донецької і Луганської областей.

Процес відновлення постраждалих від збройного конфлікту територій Донецької і Луганської областей, потребує врахування особливостей перебігу такого конфлікту, його характеру. На процес відновлення, реінтеграції впливають стадія розгортання конфлікту, умови та особливості його перебігу. Конфлікт на Сході України має специфічні риси, що необхідно враховувати при плануванні й реалізації стратегії реінтеграції, соціально-економічного відновлення. а саме:

- залученість Російської Федерації до конфлікту та тимчасова окупація частини території України (тимчасово окуповано 7% території нашої держави, де мешкало 13% населення України – 2 млн осіб на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя і близько 4 млн осіб у Донецькій та Луганській областях), тут формувалося 13,7% ВВП України (у 2013 році);

- «гібридний» характер конфлікту, що полягає у поєднанні ознак збройної зовнішньої агресії та внутрішнього громадянського конфлікту в умовах інформаційної війни (це війна смислів та інтерпре-

тацій у широкому сенсі); «гібридна анексія» Донбасу;

- неспівставність ресурсного забезпечення сторін конфлікту та їхня взаємозалежність: економічна, технологічна, ресурсна тощо.

Збройне протистояння та тимчасова окупація частини території України за своїми соціально-економічними та екологічними руйнівними наслідками перетворили постраждалі від збройного конфлікту території на території гуманітарної та екологічної катастрофи; втрачено значні промислові та інфраструктурні потужності Донбасу; поглибився розрив у рівнях розвитку регіонів України, у тому числі через вплив працездатного населення та капіталу з територій Донбасу та Криму та посилення міграційного навантаження внаслідок масового вимушеного внутрішнього переміщення.

Безпрецедентні масштаби проблеми потребують комплексного підходу до її розв'язання, активізації та координації зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, спрямованих на відновлення соціально-економічної інфраструктури східних регіонів України, розбудову миру, реінтеграції тимчасово окупованих територій, переорієнтації економіки ряду регіонів.

Процес відновлення постраждалих від збройного конфлікту територій Донецької і Луганської областей має стати структурним сегментом **Стратегії возз'єднання, комплексного відродження та розвитку Донбасу**. Розробка та реалізація такої Стратегії потребує її інтегрованості у більш широкий сегмент на рівні національного проекту модернізації економіки та промислового комплексу України. Такий проект передбачає розробку та прийняття Закону України «Про модернізацію промислових регіонів». Сприятливі інституційно-правові умови стають підґрунтям реалізації **Стратегії**. Такі кроки необхідні одночасно і для відновлення та розвитку промислового комплексу України, і для розвитку інтелектуального, наукового, виробничого і кадрового потенціалу Донбасу.

Стратегія возз'єднання, комплексного відродження та розвитку Донбасу має узгоджуватися зі змістом, чинної та плануємої для прийняття правової бази:

- 1) **Концепції Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України** [1];

- 2) **Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України** [2], якою передбачено здійснення комплексних заходів з відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, створення системи інтегрованого управління програмними заходами та моніторингу їх виконання, удосконалення правового, організаційного, оперативного, технічного забезпечення виконання Програми, вироблення механізму консоліда-

ції зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, громадських об'єднань та міжнародних організацій, що надають міжнародну технічну допомогу для відновлення та розбудови миру в східних регіонах України;

3) *Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»* [3];

4) *Державної стратегії регіонального розвитку України на 2021-2027 роки*, що затверджена Постановою Кабінету Міністрів України 5 серпня 2020 року №695 [4]. Визначена Стратегічна мета державної регіональної політики України до 2027 року досягається через забезпечення економічної, інфраструктурної, соціально-культурної зв'язаності та інтегрованості на національному, регіональному та місцевому рівні на основі *трьох стратегічних цілей*:

- Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах.

- Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.

- Розбудова ефективного багаторівневого врядування.

5) *Національної економічної стратегії України до 2030 року* [5], яка на сьогоднішній день знаходиться на стадії розробки. Ідея розробки та реалізації Стратегії належить Президенту та Прем'єр-міністру України. Національна економічна стратегія Україна-2030 визначає головні стратегічні напрями (вектори), за якими буде розвиватися Україна, а також включає стимули для промисловості, стимули для агросектору, стимули для видобування, транспортні коридори, стимули для ІТ та R&D, стимули для інфраструктури та внутрішніх перевезень, стимули для енергетичного сектору [6]. Побудова інноваційної моделі економічного розвитку України, пріоритетами якої є розвиток виробництва та торгівлі продукцією з вищою доданою вартістю, високий технологічний рівень виробництва, кваліфікована високооплачувана робоча сила, економія енергії та інших видів природних ресурсів і новаторський стиль управління – це той шлях розвитку, на який спрямована реалізація Національної економічної стратегії України до 2030 року. Планується реалізація з 2021 року ініціатив, закладених у Стратегії, через державні цільові програми.

Відродження Донбасу на підґрунті модернізації економіки України

Для комплексного відродження й розвитку Донбасу необхідна ключова передумова – прийняття Україною ідеології промислового розвитку на державному та регіональному рівнях управління та механізмів її втілення для забезпечення структурно-технологічної модернізації економіки та її промислового сектору України та її регіонів.

Економічне відродження. Донбас має стати територією для комплексного впровадження найсучасніших методів управління та організації економічних й виробничих процесів, де важливу роль відіграватимуть впровадження передових інноваційних технологій, застосування нових методів управління, інструментів та форм публічно-приватного партнерства, соціальної відповідальності бізнесу; механізмів цифрової (платформної) економіки та смарт-індустрії, впровадження у виробничі процеси технологій індустріального Інтернету речей (ІоТ), систем штучного інтелекту (для економії витрат, забезпечення умов безпеки, зміцнення ефективності всієї виробничої системи) тощо.

Відродження промислового комплексу Донбасу на новітніх засадах має орієнтуватися на неіндустріальну модель модернізації підприємств традиційних галузей спеціалізації регіону (паливно-енергетичного комплексу, чорної металургії, хімічної промисловості, машинобудування) та перехід на цифрові платформи Індустрії 4.0 для забезпечення конкурентоспроможності в глобальній економіці. На сьогодні перспективи інноваційного розвитку промисловості в Україні на базі ІТ технологій мають такі види діяльності як виробництво основних фармацевтичних продуктів, харчова промисловість, машинобудування, хімія та нафтохімія, металургія. Значна частина цих видів діяльності зосереджена саме на території Донбасу.

Модернізація має забезпечити кардинальні зміни технологічного профілю Донбасу і виробничої системи України в цілому. Потрібна розробка та реалізація такого Національного проекту модернізації економіки України, в межах якого передбачається реалізація *Стратегії комплексного відродження та розвитку Донбасу*. Ця *Стратегія* буде сприяти збереженню та розвитку інтелектуального, наукового, виробничого і кадрового потенціалу регіону, досягненню високих якісних стандартів виробництва, перетворенню Донбасу із всеукраїнської кузні в «Національний інноваційний технопарк». В пріоритетних напрямках *Стратегії* доцільно визначити такі:

- створення техніко-впроваджувальних (науково й технологічні парки) та промислових інвестиційних зон (індустріальні парки), які дозволяють усунувати ризики та перешкоди на шляху конкурентного розвитку регіону (моноструктурну організацію і сировинну спрямованість виробництва (метал, вугілля); порушення інфраструктурних зв'язків через військові дії, обмеження можливостей руху людей, капіталів, продукції та інформації; втрати трудових виробничих, людських ресурсів, потужного інтелектуального, соціального, людського капіталу; подолання катастрофічної екологічної ситуації тощо;

- формування галузевих освітньо-науково-виробничих комплексів навколо галузевих кластерів (паливно-енергетичного, металургійного, машинобудівного, хімічного та аграрного) на основі ство-

рення об'єднань навчальних закладів, наукових установ, підприємств із залученням громадських ініціатив для підготовки й перепідготовки кадрів, проведення наукових досліджень та експериментального впровадження їх результатів на підприємствах регіону;

– створення передової економічної інноваційної зони, привабливої для інвесторів, вітчизняних та міжнародних партнерів й усіх зацікавлених сторін на підґрунті впровадження інформаційно-комунікативної системи (платформи) національного та регіонального рівнів. Реалізація такої платформи потребує формування відповідної інфраструктури для забезпечення ефективної взаємодії всіх суб'єктів реалізації *Стратегії комплексного відродження та розвитку Донбасу* (як безпосередніх учасників, так і потенційних), у тому числі щодо реалізації завдань соціально-економічного та гуманітарного розвитку, екологічної безпеки, «безпечної реінтеграції» тощо.

Платформний підхід дозволить значно підвищити кількість потенційних учасників реалізації Стратегії, залучити додаткові ресурси, забезпечити конкурентність, прозорість, оперативність взаємодії та співпраці учасників економічного та гуманітарного розвитку, сприятиме встановленню нових контактів та підвищенню згуртованості та взаєморозуміння серед громадян, дозволить розширити коло учасників реалізації *Стратегії комплексного відродження та розвитку Донбасу*, не обмежуючись лише мешканцями Донецької та Луганської областей, а залучаючи всіх небайдужих та зацікавлених учасників (наприклад, багато хто з колишніх мешканців цих областей, які в статусі ВПО живуть в інших регіонах України, також могли б залучитися до розвитку зазначених областей).

Широке застосування на території Донбасу сегментів платформної економіки, ІКТ-технологій, соціально-відповідального партнерства сприятиме розвитку місцевого самоврядування, громадських ініціатив, створенню самодостатніх та інвестиційно-привабливих територіальних громад, здатних для саморозвитку (одним із варіантів є створення технопарків). Поширення та залучення кращого досвіду тих потужних тергромад, в які успішно інтегрувалися ВПО (тут вже мінімізовано ризики соціального відторгнення, реалізуються ресурси саморозвитку).

Відбудова промислового потенціалу, збереження та відновлення людських ресурсів Донбасу потребують спеціальних заходів щодо забезпечення відповідного розвитку виробництва, розбудови інфраструктури (транспортної, промислової, соціальної, екологічної, гуманітарної тощо), поновлення зв'язків з інвесторами, вітчизняними і зарубіжними партнерами в трудовій, соціально-економічній, промисловій, екологічній, гуманітарній, соціокультурній сферах.

Підґрунтям відродження Донбасу має стати нова інформаційно-комунікативна платформа, яка консолідуватиме зусилля влади, бізнесу і громадян,

інших повноцінних суб'єктів соціально-економічного розвитку, фінансові ресурси української держави, ресурси інвесторів, міжнародних партнерів для забезпечення соціально-економічного відновлення, переходу до збалансованого сталого, інноваційного і цифрового розвитку Донбасу. Конструктивне співробітництво між індустрією, науковими колами, бізнесом, працівниками та урядом, інвесторами, міжнародними партнерами створюватиме сприятливі умови для поступового переходу до цифрової економіки на засадах Індустрії 4.0, до розвитку смарт-промисловості; до реалізації платформи дієвого державно-приватного партнерства.

Питаннями відродження економіки і промислового комплексу Донбасу займаються багато вчених, до числа яких входять автори цієї публікації. Комплексно висвітлюються ці стратегічно важливі питання в колективній роботі «Індустрія 4.0: напрямки залучення інвестицій з урахуванням інтересів вітчизняних виробників» [7], авторами якої є О. І. Амоша, В. П. Вишневський, В. І. Ляшенко, Ю. М. Харазішвілі та ін. Напрями залучення інвестицій науково обґрунтовуються науковцями і потребують їх включення в зміст регіональних стратегій розвитку Донецької та Луганської областей та Державної стратегії регіонального розвитку України на 2021-2027 роки. Наведені в зазначеній публікації позиції авторів залишаються актуальними і затребуваними щодо визначення візії майбутнього Донбасу.

З метою об'єднання зусиль промисловців, підприємців, науково-освітньої експертної спільноти, представників державного управління та місцевого самоврядування в справі відновлення економічного потенціалу та неоіндустріального відродження Донбасу доцільно заснувати Громадянську платформу «*Індустрія Донбасу – 4.0*». Як ініціатори такого руху могли б виступити Академія економічних наук України, Агенція регіонального розвитку, торгово-промислової палати, а також Краматорська міська рада директорів промислових підприємств, Донецький науковий центр НАН України і МОН України, Донецьке відділення УСПП та інші [7, с. 199-200].

Донецький науковий центр НАН України і МОН України може стати пілотним проектом зі створення регіональної інноваційної системи як своєрідне ядро, навколо якого буде формуватися сучасна регіональна інноваційна інфраструктура. На цій основі може бути започатковане формування мережі корпорацій відновлювального (випереджаючого) розвитку – від окремих об'єднаних територіальних громад (ОТГ) до Донецького економічного району (у складі Донецької та Луганської областей).

Інноваційного поштовху потребують і традиційні виробництва Донбасу, зокрема, металургійні і хімічні підприємства. Перспективною технологією, яка може істотно підняти інноваційний рівень традиційних виробництв на заводах Донбасу – електрометалургія. Ключовими перевагами електродугового методу виплавлення металу є економічність,

екологічність, технологічність. Поширення технології електродугового виробництва металу дозволило б за рахунок прискорення технологічного процесу і автоматизації виробництва значно підвищити продуктивність праці в галузі. Кращою стала б екологічна ситуація в промислових регіонах (електродуговий метод у сотні разів зменшує шкідливі викиди в атмосферу порівняно з мартенівським і конверторним методами). Технологія електрошлакового переплаву застосовується на електрометалургійних заводах у Донецьку і Кураховому; у ПАТ «ЕНЕРГОМАШСПЕЦСТАЛЬ» (м. Краматорськ), який є найбільшим в Україні виробником спеціальних литих і кованих виробів індивідуального і дрібносерійного виробництва для металургії, суднобудування, енергетики і загального машинобудування; ПрАТ «ДНІПРОСПЕЦСТАЛЬ» та ін.

Інституційні умови «перезавантаження» економіки Донбасу. «Перезавантаження» економіки Донбасу можливо організувати в два етапи. *Перший* – в сучасних умовах на підконтрольній території України, а *другий* – після встановлення миру – по всій території регіону. Необхідно зацікавити іноземних, державних та приватних донорів, інвесторів у створенні Міжнародного фонду «Перезавантаження Донбасу – 4.0», який би передбачав створення відповідних галузевих відділень [7, с. 199-200]:

екологічного – з фінансування проєктів ліквідації наслідків закриття та затоплення шахт та їх шкідливого впливу на довкілля;

соціального – з фінансування проєктів у сфері освіти (загальної, професійної, вищої), сприяння підприємницьким університетам (у тому числі реалізації проєкту «Інноваційного ліфта «від школи – до Європи»), розвитку кооперативного руху на селі та в ОТГ, охороні здоров'я, модернізації житлово-комунального господарства, рекреації, інклюзивного розвитку, туризму;

неоіндустріальної модернізації – з фінансування проєктів смарт-спеціалізації та «Індустрії 4.0», створення мережі індустріальних парків, організації сучасних високотехнологічних виробництв, шляхом приєднання до високотехнологічних європейських та світових кластерів тощо; наукового та інноваційного – з метою розбудови регіональної інноваційної системи шляхом фінансування проєктів розбудови інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, наукових парків, технопарків, хабів – транспортних, медичних та ін.), сектору ІТ-індустрії, НДДКР з пріоритетних середньострокових науково-технічних напрямів розвитку регіонів.

Для реалізації цих проєктів на законодавчому рівні в регіоні потрібно створити *спеціальний режим інноваційно-інвестиційної діяльності* (по аналогії з досвідом Ірландії та Фінляндії він може бути названий «Інноваційним офшором»), який буде передбачати стимулюючі умови у сфері оподаткування, кредитування, митної політики для устатку-

вання та особливий режим валютного курсу для реалізації цих проєктів.

Оскільки для проведення цієї роботи та її науково-методичного супроводу, потенціалу обласних і місцевих органів управління явно недостатньо, пропонується створити з залученням коштів проєктів міжнародної технічної допомоги «**Центр стратегування та оргпроекткування «Майбутнє Донбасу»** (головний офіс – у м. Києві на базі Інституту економіки промисловості НАН України, Донецьке відділення – у м. Краматорську або м. Слов'янську, Луганське відділення – у м. Северодонецьку) як неприбуткову громадську спілку за участю експертної спільноти (Академія економічних наук України, УСПП), підприємців регіону, Донецької та Луганської торгово-промислових палат, та Агенцій регіонального та місцевого розвитку, мережі академічних бізнес-інкубаторів УЕР (Youth Entrepreneurial Partnership) у таких університетах України, як Національний університет водного господарства та природокористування, Національний гірничий університет, Донецький національний технічний університет [8, с. 75].

Такий *Центр* у тісній співпраці з Донецьким регіональним центром НАН України і МОН України та ЛОНКР, може стати «мозковим центром» моніторингу та координації місцевих стратегій та програм відновлення та «розумної неоіндустріальної спеціалізації» Донбасу.

У такому варіанті значно розширюються можливості для відродження й розвитку Донбасу як території потужного *інноваційно-інвестиційного* зростання, що забезпечує високу конкурентоспроможність економіки регіону і України в цілому, дає можливість відновлювати й встановлювати нові потужні зв'язки із зарубіжними партнерами, інвесторами, усіма зацікавленими сторонами на потреби розвитку в економічній, промисловій, соціальній та культурній сферах.

При розробці моделі майбутнього Донбасу доцільно врахувати такі вимоги:

1. Забезпечення цілісного бачення підсистеми Донбасу в національній соціально-економічній та політичній системі України.

2. Проведення цілеспрямованої роботи з населенням областей щодо зміни настроїв агресії, протистояння, ворожості на єдність, діалог, примирення, довіру тощо.

3. Усунення невизначеності щодо тривалості збройного конфлікту, конкретизація термінів та способів його завершення.

4. Мобілізація внутрішніх та зовнішніх ресурсів та оптимізація їх використання в умовах обмеженості та дефіциту ресурсів в Україні.

5. Вбудованість питань реінтеграції в систему реформ з децентралізації управління.

6. Створення механізмів забезпечення гармонійної безпечної реінтеграції територій Донецької і Луганської областей та населення їх в загально-

український соціокультурний, соціально-економічний, політичний і правовий простір.

7. Врахування думок населення щодо реалізації їх інтересів та потреб при формуванні стратегічних документів розвитку територій.

8. Проведення постійного діалогу між Президентом України та населенням областей у різних формах, формування відповідного контенту у масмедійному просторі для формування діалогу і порозуміння.

9. Створення умов для неоіндустріальної модернізації із забезпеченням фінансування проєктів смарт-спеціалізації та «Індустрії 4.0», створення мережі індустріальних парків, організації сучасних високотехнологічних виробництв для подальшого приєднання до високотехнологічних європейських та світових кластерів;

10. Розвиток наукового та інноваційного потенціалу з метою розбудови регіональної інноваційної системи через фінансування проєктів розбудови інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, наукових парків, технопарків, хабів – транспортних, медичних та ін.), сектору ІТ-індустрії тощо.

До стратегічних напрямів розвитку соціальної сфери необхідно включити такі:

1. Підвищити рівень та якість життя населення Донецької та Луганської областей, перешкоджати зростанню бідності та безробіття, неформальної та тіньової зайнятості тощо.

2. Створити умови для подолання різкого падіння народжуваності, для зниження рівня смертності, збереження та розвитку людського потенціалу Донбасу.

3. Посилити правовий захист дітей сиріт, сімей з втраченою годувальникою, колишніх учасників бойових дій та інвалідів, дітей війни, ВПО тощо.

4. Забезпечити розвиток соціальної інфраструктури (лікарні, школи, дитсадки, заклади позашкільного виховання тощо) відповідно до потреб регіону.

5. Подолати загрози життю та здоров'ю населення в умовах, коли території заміновані, зростає рівень пандемії COVID-19 [9], а сфера охорони здоров'я не розвинена.

6. Підвищити ефективність діяльності правоохоронних органів щодо зменшення неконтрольованого обігу зброї та вибухівки, а також заборонити діяльність добровольчих воєнних формувань.

7. Розв'язати проблему пенсійного туризму шляхом офіційної виплати пенсій пенсіонерам, які проживають на окупованій території (використати досвід Грузії).

Певні кроки щодо збільшення в інформаційному просторі контенту, спрямованого на інтеграцію жителів тимчасово окупованих територій в український простір зроблено у нещодавно прийнятій

Державній стратегії регіонального розвитку України на 2021-2027 роки [4], про яку йшлося вище.

Особливості соціального захисту ВПО, мінімізація ризиків в сфері зайнятості для ВПО в умовах впливу пандемії COVID-19¹.

Пандемія спричинила підвищення вимог до стійкості регіональної соціально-економічної системи щодо впливу форс-мажорних (зокрема епідеміологічних) обставин. Тому в архітектуру створюваних територіально-виробничих систем Донецької та Луганської областей із самого початку має закладатись можливість безперебійного функціонування в умовах тих чи інших обмежень, непередбачуваних форс-мажорних обставин.

У зазначеному контексті при формуванні ефективної моделі стратегічного розвитку Донбасу на окрему увагу заслуговує питання забезпечення соціального захисту та збереження зайнятості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), адже переважна їх більшість сконцентрована саме на територіях Донецької та Луганської областей. До того ж це одна з найменш захищених соціальних груп, яка, з одного боку, суттєво збільшує навантаження на регіональні системи забезпечення соціального захисту, але з іншого – володіє потужним потенціалом [10], який необхідно залучати в процеси розвитку Донецької та Луганської областей. Обидва ці аспекти – потреба у соціальному захисті ВПО та необхідність залучення їхніх ресурсів – мають бути враховані при формуванні Стратегії возз'єднання, комплексного відродження та розвитку Донбасу [11].

Пандемія COVID-19 матиме довгострокові наслідки, тож відповідні пріоритети, напрями діяльності та заходи мають бути передбачені і в межах відповідних стратегій та програм розвитку і Донбасу, і України. Необхідною буде розробка стратегії економічного оздоровлення після виходу з карантину, яка базуватиметься на принципах гендерної рівності, недискримінації, підтримки працюючих батьків з дітьми з числа ВПО як передумов стійкої посткризової економіки.

Соціальна захищеність ВПО безпосередньо пов'язана із наявністю у них необхідного рівня доходів, тож збереження робочих місць ВПО та бізнесу ВПО також має бути одним з ключових пріоритетів державної і регіональної антикризової регуляторної політики. В контексті подальшої реінтеграції тимчасово окупованих територій та возз'єднання Донбасу дієва система підтримки ВПО буде вельми корисною щонайменше у двох аспектах: створення позитивного іміджу України як держави, що піклується про своїх громадян, які опинились у скрутному становищі, та набуття досвіду реінтеграції та залучення, який стане корисним на тимчасово не-

¹ Підрозділ підготовлено О. Паньковою, О. Касперовичем у межах виконання технічного завдання грантового проєкту Національного фонду досліджень України

«Подолання соціально-економічних ризиків та небезпек у сфері праці та зайнятості України в умовах впливу пандемії COVID-19» (ресстраційний номер 2020.01/0253).

підконтрольних територіях після їх повернення до складу України.

Зважаючи, що основною умовою інтеграції ВПО є наявність житла, необхідно передбачити створення механізму збереження за ВПО житла, в якому вони мешкають (орендованого або придбаного у кредит) у випадку втрати ВПО роботи або суттєвого зниження доходів (для самозайнятих ВПО) через вплив карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією.

У сфері захисту зайнятості та бізнесу ВПО регуляторна політика *Уряду*¹ ряду має зосереджуватися на розробці та впровадженні механізмів підтримки бізнесу ВПО в умовах пандемії COVID-19 з метою його збереження, поширення дистанційної зайнятості, а також програм перекваліфікації ВПО (у тому числі дистанційних) для забезпечення їхньої працевлаштованості в умовах карантинних обмежень. В умовах пандемії *роботодавцям* необхідно проводити дружню до сім'ї політику, яка включає: – гнучкий графік роботи: віддалену роботу, скорочений робочий тиждень або надання гарантованої довгострокової відпустки для того, щоб усі працівники (а працівники з числа ВПО – у першу чергу) мали можливість доглядати за дітьми.

Розвиток цифрових технологій, ІКТ, проєкту «Цифрової держави» (он-лайн сервіс державних послуг «Дія») для забезпечення дієвих механізмів взаємодії громадян з державною владою в он-лайн режимі, у тому числі з питань реінтеграції українських громадян, що мешкають на окупованих територіях Донбасу, що набуває особливої значущості в умовах поширення пандемії, карантинних обмежень, згорання транспортного пересування. Це дозволить налагодити і зміцнити діалог між ними та українською владою.

Необхідність збереження робочих місць ВПО та забезпечення їхнього соціального захисту в умовах карантинних обмежень невизначеної тривалості актуалізує запит на максимально широке залучення і використання сучасних інформативно-комунікативних технологій щодо реалізації зручних і доступних каналів комунікативної взаємодії суб'єктів соціально-економічного та суспільного розвитку, як у сфері бізнесу, так і в сфері соціального захисту. Зокрема – мова йде про необхідність забезпечення

пріоритетного розвитку інноваційних форм організації взаємодії суб'єктів ринку, підприємницької діяльності, соціального розвитку та впровадження відповідних технологій, здатних підтримувати виробничу та ділову активність при одночасній мінімізації безпосередніх контактів, щоб блокувати канали поширення пандемії.

Зміцнення єдиного інформаційного простору України з врахуванням її регіональної специфіки потребує додаткових дій, що мають бути включені до Плану заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку України. Для Донбасу має бути передбачена реалізація таких заходів:

- через систему державно інформаційної політики реалізувати та захистити національні інтереси України шляхом використання в Донецькій та Луганській областях інформаційної, дипломатичної та психологічної зброї для боротьби в умовах інформаційної війни;

- терміново зняти обмеження з трансляції всіх телевізійних каналів українського телебачення на території Донецької та Луганської областей, застосувати сучасні технології для якісної теле-, радіотрансляції;

- повністю покрити Донецьку та Луганську області наземним (аналоговим та цифровим) ефірним сигналом українським мовником;

- використовувати новітні мас-медійні технології для зміцнення позицій консолідованості, потужної підтримки й успішної реінтеграції населення Донбасу в соціокультурний простір України з метою запобігання маніпулюванню масової свідомості громадян та попередженню поширення настроїв ненависті, страху, зростанню недовіри до владних структур тощо;

- забезпечити розвиток інформаційної інфраструктури, створити на території Донбасу структурний підрозділ, який повинен відповідати за забезпечення інформаційної безпеки;

- забезпечити захищеність об'єктів критичної інфраструктури державних та регіональних інформаційних ресурсів від кібер-атак;

- використовувати цифрові технології в мас-медійному просторі для протистояння інформаційній пропаганді РФ на окупованих, приграничних територіях і «сірій зоні», організація відкритих спіль-

¹ Уряд прийняв рішення щодо надання соціальної підтримки ВПО в період дії карантину та протягом 30 днів з дня відміни карантину: не припиняти виплату щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, якщо закінчився її шестимісячний строк у період дії карантину та протягом 30 днів з дня відміни карантину. Призначення грошової допомоги на наступний шестимісячний строк здійснюється без подання відповідної заяви та документів; забороняється прийняття рішення про скасування дії довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; забо-

роняється здійснення контролю за проведенням соціальних виплат ВПО за місцем їхнього фактичного проживання; забороняється зупинення акціонерним товариством «Державний ощадний банк України» видаткових операцій за поточним рахунком у разі непроходження фізичної ідентифікації одержувачем соціальних виплат (див. за джерелом: Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України. Постанова від 8 квітня 2020 року, №266. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/provnesennya-zmin-do-deyakih-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-i080420-266> 48. <https://flatfy.lun.ua/>).

них обговорень, комунікаційних майданчиків для пошуку шляхів примирення й успішної реінтеграції;

- забезпечити підтримку і розширення можливостей діючого українського інформаційного порталу для прифронтових та окупованих територій з метою протистояння інформаційній війні.

Необхідно зазначити, що відновлений та розбудований мир на сході України – це відсутність протистояння, конфліктів, протестів завдяки створенню умов їх попередження та виникнення. Умовами його створення є: високий рівень та якість життя більшості населення країни; низька частка бідного населення; низький рівень безробіття; високий рівень інформаційної та кримінальної безпеки; подолання соціальної нерівності; довіра населення до влади; низький рівень корупції; наявність патріотичної національної еліти тощо [12].

Тому для **розбудови миру на Донбасі** у *короткостроковій перспективі* доцільним є сценарій зосередження на вирішенні питань, які на сьогодні повністю знаходяться в компетенції української влади:

- соціальне забезпечення ВПО та пенсіонерів з тимчасово окупованої території;

- компенсації цивільному населенню, що постраждало внаслідок бойових дій, спрощене надання адміністративних послуг мешканцям окупованих територій;

- дотримання «режиму тиші», продовження процесу розведення сил та розмінування.

Для подолання наслідків тривалого збройного конфлікту, для протистояння інформаційній агресії і пропаганді на окупованих територіях Донбасу, які посилюють тенденції непорозуміння й протистояння в українському суспільстві, необхідно створювати платформи ефективних взаємодій із залученням цифрових технологій.

Розробка та реалізація Україною ефективної реінтеграційної політики має стати стратегічним курсом для досягнення миру на Донбасі, консолідації та єдності всередині країни, для зміцнення взаємної довіри громадян різних регіонів та збереження територіальної цілісності України. Реінтеграційна політика передбачає:

1. Зміцнення і розширення діючої Національної платформи «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію»; підтримка і поширення в інформаційному просторі результатів реалізації проекту «Національна єдність: як зшивати країну» (спільна ініціатива Національної платформи та Укрінформу) [13].

2. Створення та реалізації загальноукраїнських проектів культурної міжрегіональної інтеграції; проектів щодо реінтеграції дітей з окупованого Донбасу та Криму через відкриття доступу до платформ української освіти та культури тощо. Долучення до роз'яснювальної та пропагандистської роботи освітян, науковців, спеціалістів мас-медіа, блогерів у соціальних мережах, журналістів, депутатів усіх рівнів та ін.

3. Забезпечення реалізації чинного законодавства України з ВПО, національної безпеки, з прав людини, соціального діалогу, місцевого самоврядування тощо. Додержання соціальних трудових та політичних прав громадян Донецької та Луганської областей.

4. Активізація ініціатив та дій, спрямованих на попередження та подолання ризиків і небезпек для міжнародної спільноти внаслідок відсутності миру на сході України.

5. Ініціювання та підтримки рухів політичної еліти, спрямованих на консолідовані конструктивні відносини та результати розвитку у виробничій, соціальній, трудовій, економічній, культурній сферах Донецької та Луганської областей.

6. Подолання корупції при нецільовому розподілі коштів, спрямованих на реінтеграцію, відновлення миру на Донбасі, ліквідацію наслідків збройного конфлікту та розв'язання проблем ВПО тощо.

7. Включення до всіх цільових концепцій, стратегій, програм, що приймаються Українським Урядом в економічній, соціальній, екологічній, виробничій, гуманітарній, інформаційній, фінансовій, нормативно-правовій сферах, положень, напрямів, заходів, пов'язаних з розв'язанням проблем Донбасу, для його відродження та розвитку, для відновлення ресурсів та зміцнення Української держави.

Отже, візія майбутнього Донбасу є такою: Донбас – це регіон, що має потужності для розвитку високої технологічної культури, це регіон, який має зберегти за собою роль індустріального центру України і розвиватися на засадах неоіндустріальної моделі модернізації на основі впровадження новітніх вітчизняних і світових досягнень науки та техніки. Незважаючи на неефективну метало-вугільну домінуючу виробництва, стратегія структурно-технологічної модернізації не передбачає відмови від традиційних виробництв, але їх розвиток у подальшому має здійснюватися виключно за рахунок власних ресурсів. На державну підтримку можуть розраховувати лише нові високотехнологічні виробництва, продукція яких буде орієнтована на імпортозаміщення, задоволення внутрішнього попиту і розвиток експортного потенціалу. Вирішення стратегічних завдань структурно-технологічної модернізації Донбасу вимагає уважного ставлення до оптимізації виробничої структури промислового комплексу, пріоритетів технологічного зростання, визначення критеріїв економічності й екологічності виробництв, ефективного використання території. Для цього необхідно законодавчо закріпити і впроваджувати ідеологію промислового розвитку на державному, регіональному, галузевому рівнях управління усіма суб'єктами соціально-економічних і виробничих відносин.

Висновки. Підґрунтям відродження Донбасу має стати нова інформаційно-комунікативна платформа, яка консолідуватиме зусилля влади, бізнесу і громадян, фінансові ресурси української держави,

ресурси інвесторів, міжнародних партнерів для забезпечення соціально-економічного відновлення, переходу до збалансованого сталого, інноваційного і цифрового розвитку. Концептуальною рамкою створення такої інтегрованої платформи має стати платформа соціально-відповідального партнерства, як гармонійне поєднання концепцій соціального діалогу, публічного діалогу, державно-приватного партнерства, соціальної відповідальності. Таке поєднання на підґрунті соціальної відповідальності створює базу для формування сучасної моделі розвитку, яка відповідає європейським вимогам, на засадах партнерства уможливорює збалансування інтересів працівників, роботодавців, профспілок, державної влади, бізнесу, громадянського суспільства, зовнішніх та внутрішніх партнерів.

Реалізація моделі майбутнього Донбасу має базуватися на:

- цілісному баченні Донбасу в національній соціально-економічній, соціокультурній, суспільно-політичній системі України;

- мобілізації внутрішніх та зовнішніх ресурсів та оптимізації їх використання в умовах обмеженості та дефіциту ресурсів в Україні;

- створенні передової економічної інноваційної зони, привабливої для інвесторів, вітчизняних та міжнародних партнерів й усіх зацікавлених сторін на підґрунті впровадження інформаційно-комунікативної системи (платформи) національного та регіонального рівнів.

- розробці та реалізації *Стратегії комплексного відродження та розвитку Донбасу*, у тому числі щодо реалізації завдань соціально-економічного та гуманітарного розвитку, екологічної безпеки, «безпечної реінтеграції»;

- розвитку наукового та інноваційного потенціалу з метою розбудови регіональної інноваційної системи через фінансування проєктів формування та розвитку інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, наукових парків, технопарків, хабів – транспортних, медичних та ін.), сектору ІТ-індустрії тощо;

- створенні умов для неоіндустріальної модернізації із забезпеченням фінансування проєктів смарт-спеціалізації та «Індустрії 4.0», створенням мережі індустріальних парків, організації сучасних високотехнологічних виробництв для подальшого приєднання до високотехнологічних європейських та світових кластерів;

- вбудованості питань реінтеграції в систему реформ з децентралізації управління, державну регіональну політику України;

- створенні механізмів забезпечення гармонійної безпечної реінтеграції територій Донецької і Луганської областей та їхнього населення в загальноукраїнський соціокультурний, соціально-економічний, суспільно-політичний і правовий простір.

Реінтеграційна політика має стати стратегічним курсом для досягнення миру на Донбасі, консолідації та єдності всередині країни, для зміцнення взаємної довіри громадян різних регіонів та збереження територіальної цілісності України. Реінтеграційна політика передбачає:

- зміцнення і розширення діючої Національної платформи «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію»; підтримка і поширення в інформаційному просторі результатів реалізації проєкту «Національна єдність: як зшивати країну» (спільна ініціатива Національної платформи та Укрінформу);

- активізацію ініціатив та дій, спрямованих на попередження та подолання ризиків і небезпек для міжнародної спільноти внаслідок відсутності миру на сході України;

- включення до всіх цільових концепцій, стратегій, програм, що приймаються Українським Урядом в економічній, соціальній, екологічній, виробничій, гуманітарній, інформаційній, фінансовій, нормативно-правовій сферах, положень, напрямів, заходів, пов'язаних з розв'язанням проблем Донбасу, для його відродження та розвитку, для відновлення ресурсів та зміцнення Української держави.

Донецька та Луганська області мають стати територією для реалізації масштабного економіко-правового експериментального проєкту, спрямованого на комплексне економічне, гуманітарне відродження та розвиток, ліквідацію зон екологічного лиха та забезпечення умов економічної, екологічної та соціальної безпеки, відновлення та розвитку території Донбасу. Донбас має перетворитися із вугільно-металургійного регіону з традиційно технологічно низькою структурою виробництва (III технологічний уклад) в регіон креативної економіки, в основі якої будуть знання, нові моделі розвитку, нові технології смарт-індустрії, нові типи соціальних відносин, нова культурна парадигма. Позитивний результат реалізації такого масштабного проєкту і досвід впровадження нових форм у системі управління та організації відновлення економічних, екологічних, гуманітарних процесів у подальшому можуть бути застосовані в інших регіонах України зі схожими проблемами та масштабовані на всю територію України. Відродження Донбасу, неоіндустріальна модернізація промислових регіонів мають стати цільовими орієнтирами реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України на 2021-2027 роки, Національної економічної стратегії України до 2030 року.

Література

1. **Концепція** Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2016 р. № 892-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2016-%D1%80#n9>.

2. **Державна** цільова програма відновлення та розбудови миру в східних регіонах України. Затверджена

постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1071. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2017-%D0%BF#n10>. 3. **Закон України** «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. / (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>. 4. **Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки:** Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11>. 5. **Уряд офіційно розпочав створення Національної економічної стратегії-2030.** Кабінет Міністрів України. 7 вересня 2020 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-oficijno-rozpochav-stvorennya-nacjonalnoyi-ekonomichnoyi-strategiyi-2030>. 6. **На робочій групі** Уряду з розробки Національної економічної стратегії 2030 презентували візію та цільові показники документу. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/na-robochij-grupi-uryadu-z-rozrobki-nacionalnoyi-ekonomichnoyi-strategiyi-2030-prezentuvali-viziyu-ta-cilovi-pokazniki-dokumentu>. 7. **Амоша О. І., Вишневецький В. П., Ляшенко В. І., Харзівілі Ю. М. та ін.** Індустрія 4.0: напрямки залучення інвестицій з урахуванням інтересів вітчизняних виробників. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). С.189-216. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-189-216. URL: [http://www.evd-journal.org/download/2019/3\(57\)/23-Amosha.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2019/3(57)/23-Amosha.pdf). 8. **Артеменко Л.П.** Конкуреноспроможність України в четвертій індустріальній революції. *Побудова інформаційного суспільства: ресурси і технології*. Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 19-20 вересня 2019 р. / МОН України, УкрІНТЕІ [та ін.]. Київ : УкрІНТЕІ, 2019. С. 72-75. URL: http://www.uin-tei.kiev.ua/sites/default/files/matyeryaly_mon_end.pdf. 9. **Новікова О. Ф., Панькова О. В.** Гармонізація соціально-трудового, цифрового та сталого розвитку в Україні: проблеми та напрями забезпечення. *Інноваційні стратегії та моделі економічних трансформацій в умовах євроінтеграційних викликів*. Матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Харків – Ужгород – Софія – Пшеворськ, 15 травня 2020 р.). Софія: Издательство на ВУЗФ “Св. Григорий Богослов”, 2020. С. 52-55. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5129/1/4727_IR.pdf. 10. **Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху:** монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 448 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2016/2016_mono_Novikova_Amosha_Antonyuk_2016.pdf. 11. **Інтеграція** внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади: діагностика стану та механізми забезпечення: монографія / О. Ф. Новікова, В. П. Антонюк, О. В. Панькова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 244 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/mono_VPO_2018.pdf. 12. **Амоша О. І., Новікова О. Ф., Антонюк В. П., Ляшенко В. І., Залознова Ю. С., Логачова Л. М., Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В.** Проект Концепції державної цільової Програми з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України. *Економічний вісник Донбасу*. 2016.

№ 1 (43). С. 4-15. 13. **Доній О.** Витіснення справедливості з української ідеї – це страшний удар по ній. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3114130-oles-donij-politolog.html>.

References

1. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2016). *The concept of the State program for the restoration of peace and development in the eastern regions of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2016-%D1%80#n9>. [in Ukrainian].
2. The Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *State program for the restoration of peace and development in the eastern regions of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2017-%D0%BF#n10> [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). Law of Ukraine: *On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> [in Ukrainian].
4. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2020a). State strategy of regional development for 2021-2027. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11> [in Ukrainian].
5. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2020b). *The government has officially launched the National Economic Strategy 2030*: press release. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-oficijno-rozpochav-stvorennya-nacionalnoyi-ekonomichnoyi-strategiyi-2030> [in Ukrainian].
6. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2020c). *The working group of the Government on the development of the National Economic Strategy 2030 presented the vision and targets of the document*: press release. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/na-robochij-grupi-uryadu-z-rozrobki-nacionalnoyi-ekonomichnoyi-strategiyi-2030-prezentuvali-viziyu-ta-cilovi-pokazniki-dokumentu>. [in Ukrainian].
7. Amosha O., Vushnevskiy V., Liashenko V., Khazishvili Yu. (2019). Industry 4.0: areas of investment attraction and the interests of domestic producers. *Ekonomicznyy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, Vol. 3 (57), pp.189-216. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-189-216. Retrieved from: [http://www.evd-journal.org/download/2019/3\(57\)/23-Amosha.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2019/3(57)/23-Amosha.pdf) [in Ukrainian].
8. Artemenko L. P. (2019). Competitiveness of Ukraine in the fourth industrial revolution. *Building an information society: resources and technologies*. (pp. 72-75). Proceedings of the XVIII International Scientific and Practical Conference, Kyiv, September 19-20, 2019. Retrieved from: http://www.uin-tei.kiev.ua/sites/default/files/matyeryaly_mon_end.pdf. [in Ukrainian].
9. Novikova O., Pankova O. (2020) Harmonization of social and labor, digital and sustainable development in Ukraine: problems and areas of support. *Innovative strategies and models of economic transformations in the context of European integration challenges*. (pp. 52-55). Proceedings of the international scientific-practical Internet-conference (Kharkiv - Uzhhorod - Sofia - Przeworsk, May 15, 2020). [in Ukrainian]. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5129/1/4727_IR.pdf.

10. Novikova O., Amosha O., Antonyuk V. (2016). Internally Displaced Persons: From Overcoming Obstacles to Success Strategies. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine. 448 p. Retrieved from: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2016/2016_mono_Novikova_Amosha_Antonyuk_2016.pdf [in Ukrainian].

11. Novikova O., Antonyuk V., Pankova O. (2018)/ Integration of internally displaced persons into local communities: diagnostics and support mechanisms. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine. 244 p. Retrieved from: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/mono_VPO_2018.pdf [in Ukrainian].

12. Amosha O., Novikova O., Antonyuk V., Lyashenko V., Zaloznova Yu., Logachova L., Pankova O., Kasperovych O., Ishchenko O. (2016)/ Draft concept of the state program for restoration of peace and development in the eastern regions of Ukraine. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*. Vol. 1 (43), pp. 4-15 [in Ukrainian].

13. Doniy O. The ousting of justice from the Ukrainian idea is a terrible blow to it: an interview. 2020. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3114130-oles-donij-politolog.html>. [in Ukrainian].

Амоша О. І., Новікова О. Ф., Залознова Ю. С., Панькова О. В., Касперович О. Ю. Формування моделі стратегічного розвитку Донбасу: від сучасних реалій до візії майбутнього

Авторами запропоновано візію (бачення) стратегічного майбутнього Донбасу як регіону високої технологічної культури, який має розвиватися на засадах неоіндустріальної моделі модернізації на основі впровадження новітніх вітчизняних і світових досягнень науки та техніки. Обґрунтовано необхідність розробки стратегічного курсу розвитку ідеології промислового розвитку Донецького регіону в умовах впливу зовнішніх та внутрішніх викликів та загроз. Пропонується розробити та реалізувати Національний проєкт модернізації економіки та промислового комплексу України, що передбачає прийняття Закону України «Про модернізацію промислових регіонів», а також розробку й реалізацію Стратегії возз'єднання, комплексного відродження та розвитку Донбасу. Це необхідно для відновлення та розвитку промислового комплексу України, для розвитку інтелектуального, наукового, виробничого і кадрового потенціалу регіону, для досягнення високих якісних стандартів виробництва. Запропоновано напрями та механізми реалізації цієї ідеї через застосування можливостей платформної економіки, інформаційно-комунікативних і цифрових технологій, що дозволяє значно підвищити кількість потенційних учасників реалізації Стратегії, залучити додаткові ресурси, забезпечити конкурентність, прозорість, оперативність їх взаємодії та взаємовигідної співпраці. Авторами розкрито базові умови, наявні інституційні можливості для реалізації Стратегії возз'єднання, відродження та розвитку Донецької та Луганської областей України. Розкрито інституційні умови «перезавантаження» економіки Донбасу. Обґрунтовано пропозиції до Плану заходів для подолання перешкод та активізації дій з відродження Донбасу в політичній, соціальній та інформаційній сферах, у питаннях реінтеграції

та встановлення миру. Акцентовано увагу на необхідності розбудови діючої Національної платформи «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію», реалізації загальноукраїнських проєктів культурної міжрегіональної інтеграції; проєктів щодо реінтеграції дітей з окупованого Донбасу та Криму. Ключова позиція авторів: Донбас – це регіон, який здатен зберегти за собою роль індустріального центру України і розвиватися на засадах неоіндустріальної моделі через впровадження новітніх технологій Індустрії 4.0, ІКТ, штучного інтелекту. Донбас – це територія потужного інноваційно-інвестиційного зростання, яка здатна забезпечити високу конкурентоспроможність економіки регіону і України в цілому. Для цього необхідна реалізація стратегічного курсу України на розбудову промислового комплексу країни в цілому, на розвиток конкурентоспроможності національної економіки та промислових регіонів.

Ключові слова: відродження та розвиток Донбасу, мир та реінтеграція, новітні ризики та загрози, Індустрія 4.0, смарт-промисловість, конкурентоспроможність національної економіки та промислових регіонів, неоіндустріальна модернізація.

Amosha O., Novikova O., Zaloznova Y., Pankova O., Kasperovich O. Formation of the Model of Strategic Development of Donbass: from Modern Realities to the Vision of the Future

A vision of the strategic future of Donbass as a region of high technological culture, which should develop on the basis of a neo-industrial model of modernization based on the introduction of the latest achievements of science and technology, is proposed. The necessity of developing a strategic course for the development of the ideology of industrial development of the Donetsk region under the influence of external and internal challenges and threats has been substantiated. It is proposed to develop and implement a National Project for the Modernization of the Economy and Industrial Complex of Ukraine, envisages the adoption of the Law of Ukraine "On the Modernization of Industrial Regions", as well as the development and implementation of the Strategy for the reunification of the complex revival and development of Donbass. This is necessary for the restoration and development of the industrial complex of Ukraine, for the development of the intellectual, scientific, production and personnel potential of the region, to achieve high quality production standards. The directions and mechanisms for the implementation of this idea, due to the use of the capabilities of the platform economy, information and communication and digital technologies, are proposed, which significantly increase the number of potential participants in the implementation of the Strategy, attract additional resources, ensure competition, transparency, efficiency of their interaction and mutually beneficial cooperation. The authors revealed the basic conditions, the existing institutional opportunities for the implementation of the Strategy for the reunification, revival and development of Donetsk and Lugansk regions of Ukraine. The institutional conditions for the "reset" of the Donbass economy are revealed. Proposals to the Action Plan to overcome obstacles and intensify actions for the revival of Donbass in the political, social and information

spheres, in issues of reintegration and the establishment of peace have been substantiated. Attention is focused on the need to develop the current National Platform "Dialogue for Peace and Safe Reintegration", on the implementation of all-Ukrainian projects of cultural interregional integration; projects for the reintegration of children from the occupied Donbass and Crimea. The key position of the authors Donbass is a region that is able to retain its role as the industrial center of Ukraine and develop on the basis of neo-industrial models by introducing the latest technologies in Industry 4.0. Donbass is a territory of powerful innovation and investment growth, which is capable to ensure high competitiveness of the economy of the region and Ukraine as a whole. This requires the implementation of the strategic course of Ukraine aimed to build the country's industrial complex as a whole, and to develop the competitiveness of the national economy and industrial regions.

Keywords: the revival and development of Donbass, peace and reintegration, the latest risks and threats, Industry 4.0, smart industry, competitiveness of the national economy and industrial regions, neo-industrial modernization.

Амоша А. И., Новікова О. Ф., Залознова Ю. С., Панькова О. В., Касперович А. Ю. Формирование модели стратегического развития Донбасса: от современных реалий к видению будущего

Авторами предложено видение стратегического будущего Донбасса как региона высокой технологической культуры, который должен развиваться на основе неоиндустриальной модели модернизации на основе внедрения новейших достижений науки и техники. Обоснована необходимость разработки стратегического курса развития идеологии промышленного развития Донецкого региона в условиях воздействия внешних и внутренних вызовов и угроз. Предлагается разработать и реализовать Национальный проект модернизации экономики и промышленного комплекса Украины, который предусматривает принятие Закона Украины «О модернизации промышленных регионов», а также разработку и реализацию Стратегии воссоединения комплексного возрождения и развития Донбасса. Это необходимо для восстановления и разви-

тия промышленного комплекса Украины, для развития интеллектуального, научного, производственного и кадрового потенциала региона, для достижения высоких качественных стандартов производства. Предложены направления и механизмы реализации этой идеи с применением возможностей платформенной экономики, информационно-коммуникативных и цифровых технологий, что позволяет значительно повысить количество потенциальных участников реализации Стратегии, привлечь дополнительные ресурсы, обеспечить конкурентность, прозрачность, оперативность их взаимодействия и взаимовыгодного сотрудничества. Авторами раскрыты базовые условия, имеющиеся институциональные возможности для реализации Стратегии воссоединения, возрождения и развития Донецкой и Луганской областей Украины. Раскрыты институциональные условия «перезагрузки» экономики Донбасса. Обоснованы предложения к Плану мероприятий по преодолению препятствий и активизации действий по возрождению Донбасса в политической, социальной и информационной сферах, в вопросах реинтеграции и установление мира. Акцентировано внимание на необходимости развития действующей Национальной платформы «Диалог о мире и безопасную реинтеграцию», реализации всеукраинских проектов культурной межрегиональной интеграции; проектов по реинтеграции детей из оккупированного Донбасса и Крыма. Ключевая позиция авторов: Донбасс – это регион, который способен сохранить за собой роль индустриального центра Украины и развиваться на основе неоиндустриальной модели путем внедрения новейших технологий индустрии 4.0. Донбасс – это территория мощного инновационно-инвестиционного роста, которая способна обеспечить высокую конкурентоспособность экономики региона и Украины в целом. Для этого необходима реализация стратегического курса Украины на развитие промышленного комплекса страны в целом, на развитие конкурентоспособности национальной экономики и промышленных регионов.

Ключевые слова: возрождение и развитие Донбасса, мир и реинтеграция, новейшие риски и угрозы, Индустрия 4.0, смарт-промышленность, конкурентоспособность национальной экономики и промышленных регионов, неоиндустриальная модернизация.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2020

Прийнято до друку 15.09.2020